

Z BOJŮ
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA
PROTI FAŠISMU
NA OKRESE NYMBURK

(1933 - 1945)

Z odvahy, krve a utrpení hrdinů se zrodil náš socialistický
dnešek

V. USTAVOVÁNÍ REVOLUČNÍCH NÁRODNÍCH VÝBORŮ – ORGÁNŮ STÁTNÍ MOCI PRACUJÍCÍCH

Podepsání Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem 12. prosince 1943 v Moskvě za přítomnosti tehdejšího prezidenta ČSR Ed. Beneše a která se stala základem naší poválečné zahraniční orientace, mělo velký vliv na rozvoj čl. národně osvobozenického hnutí. Uzavření smlouvy bylo velkým úspěchem KSČ, jež od svého vzniku bojovala za přátelství a vzájemné vztahy Československa se Sovětským svazem.

Rok 1944, zvláště po národním povstání na Slovensku, byl již ve znamení příprav k vytváření revolučních národních výborů a Národní fronty.

Za účelem sjednocení postupu odbojové činnosti, o který komunisté vždy usilovali a o uspořádání příštích poměrů, dochází ze strany komunistů v Nymburce ke spolupráci s ing. Viktorem Boháčem, revizorem ústředí pojišťovny a představitelem národně socialistické strany, dr. Brožkem, bezpartijním advokátem a Josefem Ladrou, soc. demokratem, zaměstnancem dílen ČSD. Došlo k několika společným poradám, kterých se za KSČ zúčastňovali **Alois Tyll a Václav Vach**. Jednání se konala na různých místech. O všech jednáních byli informováni ostatní členové ilegálního okresního vedení KSČ a společně stanovili další postup. Byl založen **ilegální revoluční okresní národní výbor v Nymburce**, který současně byl i pro město Nymburk (v městě Nymburce byl RNV ustaven až 26. 5. 1945). Měl 6 členů a později je rozšířen. Stalo se tak v březnu 1945, kdy ing. Boháč svolal do sklepní místnosti nové záložny poradou, kde představil asi 20 občanů, kteří měli tvořit RONV. To členy KSČ překvapilo, neboť složení RONV neodpovídalo poměru sil v okrese, resp. důvěře a autoritě, kterou KSČ za okupace svou činností získala mezi obyvatelstvem. Ilegální vedení KSČ však rozhodlo, aby přesto dosavadní tři členové KSČ zatím v takto ustanoveném RONV zůstali. Za KSČ byli členy **ilegálního ORNV Alois Tyll z Nymburka, Václav Vach z Oskořínka a Josef Javůrek z Budiměřic**. Předsedou se stal ing. Viktor Boháč, který se však v pozdějších letech zpronevěřil ideím květnové revoluce a revolučních národních výborů. V krizových letech 1968 - 1969 se stal exponentem a předsedou kontrarevoluční organizace „K 231“. ORNV vystoupil z ilegality na veřejnost a ujal se své moci dne 2. května 1945, v den povstání lidu města Nym-

burka proti okupantům. Další členové KSČ se stali členy RONV počátkem května (ještě před pražským povstáním) a byli to Jan Lejsek, Josef Čmugr, Vilém Beneš a Aloisie Pavlovská.

Ilegální revoluční národní výbory se v první fázi ustavovaly na základě směrnic moskevského vedení KSČ. S jejich pomocí strana pronikala k širokým vrstvám obyvatelstva. Dalším impulsem k ustavování RNV bylo Slovenské národní povstání, kde v obvodu jeho působnosti RNV již legálně pracovaly a rovněž tak na území republiky, které bylo postupně osvobozováno Sovětskou armádou. Další rozmach v zakládání RNV nastává po vyhlášení Košického vládního programu 5. dubna 1945 a v květnových revolučních dnech 1945.

V Poděbradech byl ilegální RNV ustaven před květnem 1945 a měl 19 členů. Za KSČ byli jeho členy **František Chyba**, sklář, **Jaroslav Hájek**, truhlář a **Josef Novák**, obuvník. Předsedou se stal MUDr. Ladislav Filip. Své funkce se ujal 2. května 1945.

V Lysé nad Labem byl RNV ustaven také před květnem 1945. Měl 17 členů. Za KSČ byli jeho členy **František Dostál**, **František Fuksa**, **Josef Hanuš**, **Josef Lebduška**, **František Novák** a **Antonín Verzich**. Předsedou RNV byl Alois Prudič, poručík četnictva.

Revoluční národní výbory se ujaly moci v revolučních květnových dnech 1945. Ilegálních RNV, které byly ustaveny před květnem 1945 bylo 27. Např. v Kostomlatech a Oskořínku byly ilegální RNV ustaveny již v dubnu 1944, v Pečkách v květnu 1944. Skládaly se ponejvíce z pěti členů, většinou komunistů. První úkol, který měly RNV zabezpečit byl, aby v případě ozbrojeného povstání českého lidu a zastavení dopravy, zajistily zásobování obyvatel. Předsedové RNV, kteří byli členy KSČ nebo se ke KSČ hlásili, byli např. v **Hasině Eduard Sluka**, lesník; v **Hořátví Josef Suchánek**, topič ČSD; v **Hradištku Václav Hrbek**; v **Kamenném Zboží Boh. Ptáček**, dělník; v **Kostelní Lhotě František Třešňák**, říd. učitel; v **Kostomlatech Jaroslav Baier**, říd. učitel; v **Libici nad Cidlinou Zd. Fišer**, v **Netřebicích Karel Kadlec**, zemědělec; v **Nových Zámkách Alois Čihula**, zemědělec; v **Rožďalovicích Pavel Kafka st.**, dělník; v **Seleticích František Erben**, hajný; ve **Strákách V. Pýcha**; v **Tuchomi Václav Kubík**; ve **Velkých Chvalovicích František Petrák**, dělník.

V některých obcích bylo ustaveno více ilegálních RNV. Ustavovali je představitelé politických stran. Např. v **Rožďalovicích**, podle pokynů člena ilegálního okresního vedení KSČ v Nymburce **Václava Vacha**, ustavil **Pavel Kafka st.**, člen KSČ, ilegální

RNV 11. dubna 1945. Druhý ilegální RNV ustavil 17. dubna 1945 Josef Čapek, zemědělec, představitel národně socialistické strany. Třetí ilegální RNV ustavil dne 20. dubna 1945 Josef Chrtěk, představitel sociálně demokratické strany, učitel. Když se ilegální buňka KSČ v Rožďalovicích dověděla, že byly ustaveny ještě dva ilegální RNV, bylo ujednáno o ustavení jednotného RNV ve městě. To se podařilo a dne 24. dubna 1945 byl v bytě Pavla Kafky st. v Trnavské ulici (dnes Revoluční) čp. 88 ustaven jediný ilegální RNV pro město Ražďalovice. Předsedou byl zvolen Pavel Kafka st. RNV měl celkem 13 členů. Podle politického složení byli 4 za KSČ, 4 za nár. soc. stranu, 3 za soc. dem. stranu a 2 za lidovou stranu. Podle sociálního složení bylo 5 dělníků, 2 zemědělci, 2 učitelé, 2 úředníci a 2 obchodníci.

Dva ilegální RNV byly také ustaveny ve **Velkých Chvalovicích a v Ratenicích**. Ve Velkých Chvalovicích první RNV ustavil v polovině března 1945 František Petrák, dělník, člen KSČ. Zpočátku měl tři členy, později 7. V polovině dubna 1945 ustavil Josef Nevrlý, zemědělec, představitel nár. soc. strany druhý tříčlenný ilegální RNV. Tyto dva RNV se do 5. května nesloučily. Až 7. května 1945 se oba RNV dohodly na společné schůzi, kde byl ustaven jeden RNV, jehož předsedou se stal František Petrák.

V Ratenicích byl ilegální RMNV ustaven již před květnem 1945. Utvořilo jej pět dělníků, 1 zemědělec, 1 úředník v. v., 1 živnostník. Když 3. května 1945 obdržel tehdejší starosta obce fonogram, aby byl zřízen RMNV, tak vládcové v obci ustavili RMNV podle svého v čele s četnickým strážmistrem, ačkoli věděli, že RMNV již byl v obci ustaven. Jen včasným zakročením obvodního velitelství v Pečkách, musil ten druhý narychlo ustavený RMNV ustoupit tomu prvnímu, který odpovídal svým složením daným pokynům ustavené vlády ČSR v Košicích. Tento RNV se ujal moci krátce po povstání v Praze.

Složení RNV, až na výjimky, odpovídalo zásadám Košického vládního programu a jednáním, která předcházela. Tam bylo mj. dohodnuto, že v českých zemích budou povoleny k činnosti pouze čtyři politické strany: KSČ, nár. soc., soc. dem. a lidová. Přesto však byli např. členy RNV v **Kněžicích** dva za republikánskou stranu (agrární - pozn. autora) a 1 za živnostenskou stranu.

RNV od svého vystoupení na veřejnost, většinou v revolučních květnových dnech, ihned plnily své funkce téměř ve všech obcích. Výjimku tvořil např. RNV ve **Zbožičku**, který byl ustaven z pracovníků ilegálního odboje před květnem 1945 a kde byl

funkcí předsedy pověřen Josef Syrový čp. 41. Když se RNV do-
stavil v revolučních květnových dnech do obecního úřadu, úřadu-
jící starosta Ladislav Somr nesouhlasil s pověřeným předsedou
RNV a úřad nepředal.

Tímto veřejným shromážděním lidu na náměstí vystoupil Revoluční
okresní národní výbor z lidoprávního úřadu. Ještě téhož dne provedl Inter-
venční národní výbor na okresním úřadu za zložené občany, kteří byli potom
propuštěni.

Také nad stávkou v blízkosti ČSD vyřekl Josef Borvínský
52. státní vojsko. Právě v den ČSD ustavil shromážděním zprávu.
To se podobalo za pomoci pracovníků posunu na náměstí, kteří
dopřít do blízka ČSD vagon se střílnou. Zpráva byla přibílena.
Organizováním akcí a kolektivem občanských akcí v blízkosti ČSD
po RNV pověřený poručík v čestné funkci Jurek. Nejprve byl
shromážděním přivolen vojáci - zaměstnanci blízka - organizováním ně-

VI. POVSTÁNÍ PROTI NĚMECKÝM OKUPANTŮM V NYMBURCE A PODĚBRADECH DNE 2. KVĚTNA 1945

S blížící se Sovětskou armádou, která postupně osvobozovala naše území, vzrůstala i odbojová činnost. Podle pokynů moskevského vedení KSČ připravovalo se povstání proti nenáviděným okupantům.

V Nymburce se povstání připravovalo na pokyn ilegálního okresního vedení KSČ od března 1945 a to s ilegálními buňkami KSČ v dílnách, výtopně a na nádraží ČSD. **Alois Tyll**, vedoucí funkcionář ilegálního okresního vedení KSČ měl spojení s ilegálním výborem Ústřední rady odborů, jejíž 50 letáků vyzývajících ke stávce proti okupantům bylo koncem dubna 1945 rozšířeno mezi dělníky a osobně mezi nimi agitováno.

Původně stanovený začátek povstání v dílnách ČSD na 1. květen 1945 byl z rozhodnutí ilegálního vedení strany odložen, vzhledem ke konaným přípravám a pohotovosti na 1. květen celé nymburské německé posádky čítající 800 vojáků. Novým bezprostředním podnětem ke stávce byla zpráva o sebevraždě vůdce německých fašistů Adolfa Hitlera, kterou spáchal 30. dubna 1945 v budově říšského kancléřství v Berlíně, aby se tak vyhnul osobní odpovědnosti za rozpoutání 2. světové války, smrt 50 miliónů lidí a dalších miliónů zmrzačených a trpících.

Po jednání v dílnách ČSD byla stávka stanovena na 2. května 1945. Pro organizování této akce byli vybráni soudruzi **Josef Holík** a **Josef Barvínský** v dílnách, **Josef Javůrek** ve výtopně, (v dnešním lokomotivním depu) a na stanici ČSD a **Alois Tyll**.

Generální stávka železničního uzlu ČSD v Nymburce začala dne 2. května 1945 v 8 hodin ráno. Již v březnu 1945 se na schůzi ilegálního okresního vedení KSČ jednalo, zda zaměstnanci dílen ČSD v případě stávky mají vyjít do ulic nebo zůstat v závodě. Bylo rozhodnuto z taktických důvodů zůstat v závodě, aby nepřítel nevěděl s jakými silami stávka disponuje. Proto zaměstnanci dílen ČSD zůstali v závodě, stávkovali „se založenými rukama“ a při tom sháněli zbraně. Ve výtopně a na nádraží byl veškerý nákladní provoz, až na nejnnutnější jízdy, zastaven. Vojenským transportům byly odstavovány lokomotivy a vagony s vojenským materiálem, opatřené červenou nálepkou, která znamenala neschopnost jízdy. Byly odstavovány pod záminkou nutných oprav na slepé koleje, na vlečku k odsunu nebo přímo do dílen. Ma-

Alois TYLL a Josef JAVŮREK, členové Revolučního okresního národního výboru v Nymburce v květnových dnech 1945.

nipulace s těmito vagóny musela být prováděna velmi opatrně, neboť vlaky byly sledovány ozbrojenými hlídkami a německými železničními dispečery.

Po zprávách o stávce železničářů bylo na ulicích velmi živo. Lidé dávali najevo, že již očekávají brzké osvobození Sovětskou armádou. Na Riegrově náměstí (dnes Čsl. armády) se shromáždil značný počet lidí. Mezi nimi byli i mladí zákopníci, kteří opustili opevňovací práce kolem nákladního nádraží a připojili se ke shromážděným lidem na náměstí. Z budovy Okresní hospodářské záložny byl sejmut německý nápis a brzy mizely i z ostatních obchodů a živností. K prvnímu československému praporu vyvěšenému na budově Moravské banky (dnes Okresní zemědělská správa) zavlály vedle československých i rudé vlajky na rohovém hostinci J. Havrdy a v opačném rohu náměstí na obchodě Fr. Kořínka. Záhy však zasáhlo německé vojsko, které bylo umístěno na nárožích náměstí a J. Havrdu a další odvedlo na okresní úřad. Asi 20 občanů v čele se soudruhem Doubravou se snažilo dostat do budovy okresního úřadu a zatčené osvobodit. Soudruzi **Tyll** a **Vach**, kteří byli v té době na náměstí, jim vysvětlili, že tato akce nemůže být úspěšná, neboť v budově jsou gestapáci, kteří přijeli z Jičína a mohli by použít střelné zbraně. Po dohodě s dr. Brožkem bylo dojednáno, že na náměstí ke shromážděným lidem promluví jménem ORNV. Z hostince katolického domu (dnes Tunnel) byl přinesen stůl, který posloužil za tribunu. Dr. Brožek oznámil, že jsme svobodni a že se obnovuje Československá republika z roku 1937. Soudruh **Vach** vysvětlil, že železničáři započali stávkou a soudruh **Tyll** požádal o podporu této stávky a ukázněnost a stávkou v této vážné době bude řídit vedení odboje. Projevy byly přijaty s bouřlivým nadšením a souhlasem a pohnutím všech shromážděných občanů. Na pokyn **Al. Tylla** byla zpívána československá hymna.

Tímto veřejným táborem lidu na náměstí vystoupil Revoluční okresní národní výbor z ilegality. Ještě téhož dne provedl intervenci na okresním úřadu za zatčené občany, kteří byli potom propuštěni.

Také nad stávkujícími dílnami ČSD vyvěsil **Josef Barvinský** čs. státní vlajku. Pracující dílen ČSD usilovně sháněli zbraně. To se podařilo za pomoci pracovníků posunu na nádraží, kteří dopravili do dílen ČSD vagón se střelivem. Zbraně byly přiděleny. Organizováním akcí a velitelem ozbrojených sil v dílnách ČSD byl RONV pověřen poručík v záloze Rudolf Turek. Nejprve byli zformováni bývalí vojáci - zaměstnanci dílen. Odzbrojováním ně-

meckých vojáků v areálu železničního uzlu bylo získáno dalších 49 pušek s náboji. Postupným odzbrojováním získali v dílnách a výtopeně další zbraně, takže k 5. květnu již měli několik set pušek a samopalů, tři těžké kulometry a další zbraně a 450 lidí připravených ve zbraní. Munici s trhavinami o váze tři tuny dovezenejší nákladními auty v noci z 5. na 6. května do dílen z muničního skladu u Jiváku, v loučeňském polesí, si železničáři doplnili svoji výzbroj. V dílnách ČSD byla ustavena revoluční závodní rada, kterou vedl **Josef Barvínský, Ladra, Grubner a Kru-pička, Josef Javůrek** ve výtopeně ČSD a další zaměstnanci.

V této situaci byli nuceni dále jednat i členové RONV. Informováni odposlouchávanými telefonáty Němců, že velitelství německé armády Střed nařídilo bezodkladně povstání potlačit, šli tři zástupci RONV Václav Vach, dr. Brožek a pluk. Nouzák jednat s velitelem německé posádky majorem Prinzem v Nymburce, který měl stanoviště v hotelu Grand (dnes Praha). Při příchodu delegace RONV byli Němci překvapeni a jevíli značné rozčilení. Delegace prohlásila, že je delegací RONV, že celý uzel ČSD stávkuje a že je třeba, aby dal rozkaz stáhnout vojenské čety z náměstí a ulic. K podivení delegace major tak ihned před delegací učinil a přistoupil i na další podmínky, jako aby byly zastaveny práce na budování protitankového příkopu kolem Nymburka, kde nuceně pracovalo na tisíc lidí a odminování mostů. Ani major ani další přítomní němečtí důstojníci neměli snahu delegaci při odchodu zadržet. Venku se zatím shromáždění občané dověděli, že je delegace na německém velitelství a při jejím příchodu chtěli znát výsledek jednání, který jim byl sdělen. Major Prinz, patrně v důsledku těchto ústupků, byl nahrazen 4. května plukovníkem Ottem. Protože Němcům nebylo možno věřit, tak nymburští soudruzi sami z 2. na 3. května přesekali u mostů zápalné šňůry.

Když ještě téhož dne vydal okresní hejtman dr. Josef Bažant jen česky psanou vyhlášku, vybízející občany nymburského okresu k veřejnému klidu a pořádku, zakazující shromažďování na veřejných místech i veškerou výzdobu a žádající obnovu německých nápisů, přeneslo se těžiště povstání do železničních dílen, v nichž stávka dále pokračovala.

U stále stažených závor na mladoboleslavské silnici byly umístěny zbraně, kde bylo v revolučních květnových dnech zadrženo a odzbrojeno na 500 osobních a nákladních aut s třemi tisíci Němců, kteří byli internováni na ohrazených a střežených fotbalových hřištích. Nymburští dobrovolníci měli pod stálou kon-

trolou německou posádku v budově reálného gymnázia. Když byly večer 8. května zahájeny přípravy k jejímu přepadu, Němci v noci Nymburk opustili.

Revoluční vystoupení lidu v Nymburce dne 2. května 1945 patří k nejodvážnějším činům Květnového povstání českého lidu v Čechách.

Povstání lidu v Nymburce mělo ohlas i v okolí. Např. v **Krčebích**, kde také 2. května odstraňovali německé nápisy z obchodů a hostinců i ve **Zbožičku**, kde navíc na trati rozebrali koleje.

Zprávy o povstání v Nymburce daly popud k povstání i v **Poděbradech**. Odpoledne 2. května zaplnili lidé náměstí, strhávali německé nápisy a vyvěšovali československé vlajky. Z náměstí se v dlouhém průvodu, v čele s členy RNV odebrali k sokolovně. Když šel jiný dílčí průvod Panskou ulicí (nyní Leninovou), vyšla před dům **Hedvika Bacílková**, která dala Rudolfu Bacílkovi rudý prapor se slovy: „Československý prapor již nikdy nepůjde bez rudého praporu, protože jej nikdy nezradí! Ochraňuj jej!“ a průvod pochodoval dál k sokolovně. Soudružka H. Bacílková měla dva rudé prapory ukryté po dobu okupace v dřevníku pod deskou, na které bylo uskladněné uhlí. Z balkónu sokolovny vyhlásil předseda RNV samostatnost Československé republiky. Velitel německé posádky dezorientován lidovým vystoupením, vyjednával se zástupci RNV a byl ochoten do vývoje událostí nezasahovat pod podmínkou, že RNV zajistí bezpečnost německých vojáků. Ale když získal nové informace o situaci a pokyny z velitelství německé armády Střed, zakázal vyvěšování vlajek a nařídil zákaz vycházení na ulici po 20. hodině. Z nádraží, kde stál vlak naložený tanky, vyjely dva do města. Jeden u sokolovny, kde jeho pozornost upoutal i rudý prapor, ohrožoval rozcházející se občany a nakonec zaujal palební postavení proti radnici, kde sídlil RNV.

Obětí nastoupení tvrdého kursu německého velení se stali na nádraží dva dělníci ze skláren, vracející se z lidové manifestace a umísťující československou vlajku na lokomotivu. Oba byli německou hlídkou, střežící vojenský vlak, těžce postřeleni a jeden svému zranění podlehl.

Vzetím 12 rukojmích ze skláren, označených červenými páskami na rukávě, kteří byli při průvodu jako pořadatelé, byla první fáze povstání v Poděbradech násilím zlomena.